

VÁLGAPROGRÁMMA GASKAPOLITIKKALAŠ LISTU 2011-2014

"VÁLDDE OLLES GIELDDA ATNUI"

Dat neallje bajimusa. Gurutbealde: Rolf Mathi Reisænen, Kate Utsi,
Marit Kjerstad (Sátnejođiheaddji evttohas), Charles Petterson

Gaskapolitihkalaš listu —Gielddastivrra válggat Unjárggas 2011

1.	Marit Kjerstad	10.	Vigdis Siri
2.	Charles Petterson	11.	Kjell-Harald Erichsen
3.	Rolf Mathi Reisænen	12.	Inger Katrine Juuso
4.	Kate Johanne Utsi	13.	Johnny-Leo L. Jernsletten
5.	Harald Store	14.	Jørn-Ottar Olsen
6.	Kirsten Berit Hætta	15.	Heidi E. Jernsletten
7.	Oddvar Njuolla	16.	Øystein Nilsen
8.	Jorunn L. Jernsletten	17.	Odd Ingvald Lam
9.	Øyvind Erichsen		

Min prográmma

Unjárgga gielda galgá bissut sámi gielddan. Mii galgat fuolahit gieldda historjjá ja dan earenoamáš kultuvrralaš saji maid mii leat huksen siskkit Várjjatvutnii 10 000 jagis.

Dat deataleamos politihkkalaš bargu daid lagamus jagit lea bargat nu ahte buohkat loktet ja dovdet iežaset ruovttus Unjárgga gielddas. Dat galgá leat oadjebas sadi orrut, dat geat dárbbasit veahki galget oážžut dan. Mii háliidit ahte eambbosat fárrerjit min gildii vuoi besset vásihit “ dan buori eallima”

Guolásteapmi, eanadoalu ja boazodoalu lea dat mii suvdá gielda, ja leat daid mañimus jagit positiivalaččat ovdánan Unjárggas. Mii háliidat láchit viidásat ovdáneami dain ealáhusain, álggahit odđa bargosajiid ja earenoamáš fuomášumi atnit mátkkealáhusas. Mii áigut maid bargat dan ala ahte Unjárgga ja Stuorravuona skuvllat bohtet atnui. Dan barggus galgat mii leat vuovnnalaččat !

Vuonnabahta galgá leat bivnnuhis gieldda guovddáš, bivnnuhis gielddas. Gaskapolitihkalaš listu lea rámis go lea bargan dan guvlui ahte leat álggahan bajásšaddanguovddaža Vuonnabahtii. Aiddo dat lei dušš Gaskapolitihkalaš listtu prográmmas mañemus áigodagas. Mii galgat maid leat rahpasat ovttasbargui eará gielddaiguin, ja mii galgat viššalit gilvit positiivvalaš dieđuid min finna gieldda birra nu ahte buohkat sáhttet leat rámis orrut Unjárggas. Nu ahte mii galgat sáhttit ruhtadit mánga daid buriid doaibmabijuid mat dahket gieldda bivnnuhis orrun sadiin, áigut mii árvvoštallat mánggalágan ruhtadan vejolašvuodaid.

Deatalaš oasseváldit bivnnuhis gielddas leat dat eaktodáhtolaš organisašuvnnat . Mii áigut dan dihte bargat dan ala ahte eaktodáhtolaš organisašuvnnat gielddas ožžot buriid eavttuid.

Unjárgga gielda lea dat gielda Norggas gos lea leamašan stuorámuš lassáneapmi gaskal 0 ja 5 jahkásaččain njeallje mañemuš jagis. Dán áigodagas lea Gaskapolitihkalaš listtus leamaš sátnejodiheaddji. Mii leat vel okta dain gielddain Finnmárkkus gos orrut nu biđgguid. Gieldda ássiin orrut 41 % nuorttabealde Álddanjárgga ja 42 % orrut gaskal Álddanjárgga ja Stuorravuona. Rávttebeali ja Stuorravuona gaskkas leat 16 % assin. Dat lea dat go biđgguid orrot olbmot mii dahká Unjárgga gieldda bivnnuhin, ja nu min gielda lea earalágan eará gielddaid ektui Finnmárkkus.

Min čuoládat leage danne “*váldde olles gieldda atnui*”. Dá leat presentašuvdna dain ássiin maiguin mii áigut bargat 2011 – 2015, ja dá leat dat njeallje bajimusa min listtus.

Bargoeallin ja ealáhus

- Ceavzilis fiber/interneahtta eatnasiidda.
- Fuolahit ja viidáseappot ovddidit kultuvrra ja vuodđoealáhusaid nu go duoji, mátkeealáhusa, guolástusa, boazodoalu, eanadoalu ja meahccealáhusa.
- Ovddidit idjasajiid ja doaibmafálaldagaid mátkeealáhusas.
- Nannet vejolašvuoda jođihit lotnolasealáhusvuogi.
- Dan bokte go geavaha gieldda ealáhusfoandda , de galgá vuoruhit nannet smávva fitnodagaid.
- Bargat dan guvlui ahte Unjárgga hámmán galgá leat okta dain dehálemos ja buoremus guolleuostáiváldinrusttegiin Várjatuonas Ovddidit
- Vuonnabađa bivnnuhis ja dorvvolaš guovddážin.
- Ovddidit gieldda bivnnuhis ássangiellan daiddi geat leat barggus eará báikkiin
- Stuoat árvvu báikkálaš meahccehálldašeapmái

Dálut ja barttat

- Bargat dan guvlui ahte buohkaide galgá buhtes čáhci
- Bargat dan guvlui ahte ain huksejit dáluid biđgguid ja ain barttaid huksejit bartahuksenguovlluide.
- Ođđa vistehuksenbáiki Vuonnabađa ja Nyborgga gaskkas ja Unjárggas.
- Bargat dan guvlui ahte gieldda dálut heivejit bearašiidda ja nu dahket gieldda bivnnuhin mánná bearrašiidda.
- Bargat dan guvlui ahte gielddadálut leat bivnnuhat, nu ahte dat geat eará báikkiin bargat ásaiduvvet gielddi

Bajásšaddan

- Bargat dan guvlui ahte mánáidgárdde sajit ja asttoáigge fálaldat lea ain nuvtá.
- Ovddidit Studiesenteret.no
- Fállat gelbbolašvuoda loktema bajásšaddanossodaga bargiide
- Bargat dan guvlui ahte háhkat ovdaskuvlaoahpaheddjiid gildii.
- Bargat dan guvlui ahte nannet oahpahusa sámeielas ja kultuvrras, mánáidgárdde ja skuvllas

Ávvirvuohta ja dearvvasvuohta

- Eallilan olbmot ja olbmot geain leat sierra dárbbut galget ain oažžut vejolašvuođa orrut báikkis.
- Eanet doaibmafálaldagat boarrásiida dearvvasvuodaguovdázis beaivefálaldagaiguin .
- Doalahit ja viidáseappot ovddidit ruovttuveahki, veahkkedivššu, institušuvnna- ja fuolahanasodagaid
- Doalahit dearvvasvuođa fálaldagaid nugo, doavttir, dearvvasvuodadivššár, ruvvejeaddji ja čalbmeadni.
- Ávkkálaš eastadeapmi gárrenávnnas geavaheamis ja buori maŋgel dikšun mas lea heivvolaš fálaldat.
- Bargat dan guvlui ahte Unjárgga gielda galgá sáhttit váldit vuostá dan boahhtevaš “vuorasnuvvan olbmuid báru” earenomážit muittohuvvan olbmuid
- Vuoruhit dearvvasvuođa barggu dan láhkái ahte šaddá guovddáš vuoruhansuorgin gielddas.

Kultuvra ja falášstallan

- Fuolahit njunešolbmuid ja addit buriid eavttuid iešdáthtolaš organisašuvnnaide.
- Ovddidit kulturskuvlla fálaldagaid
- Nannet sámi kultuvra eallin ja geavaheami sámegeiela almmolaš oktavuodas.
- Divodit ovddeš eanandoallo geainnuid.
- Doarjut vejolašvuođa luistenšillju ráhkadeami Unjárgga čievraspábačiekčanšilljui
- Doarjut čuovggaid bidjama goanstasuoidnečiekčanšilljui Vuonnabađas.
- Doalahit gilivisti doaimmaid Unjárgga skuvllas ja Stuorravuona skuvllas.
- Bargat dan guvlui ahte Issát Saba Guovddáš sirdá Unjárgga skuvllii, ja ásahtit guovllu giellaguovddáža dohko.
- Nannet ja divodit girku ja dan birra.
- Doalahit ja divodit dálá meahcejohtolatgeainnuid

Presentašuvdna sátnejodiheddji evttohas (kandidáhtta) Marit Kjerstad

Gii don leat?

Mun lean bajásšaddan Lodegiid gielddas, mii lea unna gielddaá Nordlánddas. Moai Jørn Ottariin letne guvttiin mánáin mielde “ babybooma’s ” gielddas. Mus lea oahpaheaddji oahppu ja barggan Unjárgga skuvllas. 2006 ostiime moai bajit Buvrenjárggas dállođalu gos munnos lea dal sávza doallu.

Manne don orut Unjárgga gielddas?

Dáppe sáhtán mun vuoiŋgastit min barttas meahcis ja návddašit dan čappa luonddu gielddas. Mu fávorihhta doaibma lea diedusge leat ovttas bearrašiin barttas dahje návehis. Dat lea dat eaktodáhtolaš organisašuvnnaid bargu mii bargojuvvo álbmogii buorrin mii hui sihkkarit lea váikkuheame dasa ahte Unjárggas lea hui buorre orrut.

Manne don háliidat šaddat sátnejodiheddjin Unjárgii?

Mun háliidan sátnejodiheddjin vuoi mun sáhtán váikkuhit árgabeavvi mu birra. Ovddit áigodagas ledjen mun aktiivlaš barggus Gaskapolitihkalaš listtus. Dat lea addán eanet máistu nu ahte mun háliidan leat mielde dasa ahte Unjárggas galgá šaddat vel buoret orrut . Mun sávan njulgestaga šaddat sátnejodiheddjin Unjárggas dan dihte go mun oaivvildan ahte gieldda dárbbáša jálus/roahkkadis politihkkara mii duostá buktit ođđa jurdagiid.

Manne don beroštat politihkas?

Munnje lea deatalaš beroštit nu ahte mun sáhtán leat fárus bargat dan guvlui ahte šaddá earáhus gielddas.

Mii lea dat buoremus mii lea dahpahuvván Unjárggas dan maŋemuš áigodagas?

Maŋemuš áigodagas lei dehalaš munnje ahte mearriduvvui hukset ođđa bajásšaddan guovddaža. Dat maid mun oainnán go lean oahpaheaddjin, dat lea deatalaš ahte fysihkalaš biras lea buorre go mii geahččalat hukset buori oahppanberrasa mánáide Unjárgga gielddas.

Mat leat deatalemus áššit dutnje dan boahhte njeallje jagi?

Mu váibmu ášši dán válgga áigodagas leat mánát ja nuorrat. Ruhtadeapmi daid buriid doaibmabijut mat dahket Unjárgga gieldda bivnnuhin mánnábearašiid, leat deatalaččat. Dat lea maid deatalaš gáhttet vuodđoealáhusaid main maŋimuš jaggiid leat leamaš positiivlaš ovdáneapmi, ja leat guoddin holgan gielddas. Buhtes čáhci buohkaide gielddas soaitá leat dat buot deatalemus ášši dán boahhte áigodagas.

Presentašuvdna 2. Sajis listtus Charles Petterson

Gii don leat ?

Mun lean 41 jagi, ja lean orron Unjárggas ovcci jagi. Mun orun ovttas Toril Iverseniin ja munnos lea 8 jahkásaš nieiddaš, ja 6 jahkásaš gánda. Mun lean váldán oahtu searvodatdiehttin ja barggan plánen jodiheaddjin Finnmárkku filkkagiielddas. Mun lean rievádán Čáhcesullos ja fárren doppe eret go viđajahkásažžan. Mánnán ledjen ollu Unjárggas áhku ja ádjá luhtte, juohke geasi nu ahte dál orun mánnávuođa luopmu páradiissas.

Manne don orut Unjárgga giielddas?

Unjárggas lea várdus ja buorre orrut sihke mánáide ja olles olbmuide ja mun sáhtán návddašit go mun huksen min barttas. Unjárggas sáhttet mu mánáin leat sámegeilla vuostás giellan mánáidgárddis ja skuvllas, vaikko moai etniin letne dárogielagat. Dat lea hui buorre go mun orun girkobáikkis, de mus manna diibmobealli vuodjit Detnui ja Čáhcesullui. Dat alla doaibmadási eaktodáhtolaš organisašuvnnain dagaha maid Unjárgga bivnnuhin.

Manne don háliidat giieldastivrii?

Na vuoi mus lea vejolašvuolta váikkuhit movt árgabeaivi mu mánáin galgá leat ja šaddat boahtteáiggis.

Manne beroštat politihkas?

Unjárggas eai oro nu ollu olbmot ja buohkat geat atnet politihka miellagiddevažžan oččot váikkuhanfámu das mo politihka galgá leat. Dat lea álki oaidnit bohtosiid iežas berošteamis .

Mii lea dat buoremus mii lea dáhpahuvvan Unjárggas dan mañemuš áigodagas?

Ahte olmmošlohku giielddas lea lassanan 900 olbmu, ja ahte mánná lohku mánáidgárddis lea golmma-geardde lassánan 2007 rájes. Mu mielas lea maid buorre ahte mii leat oazžon bajásšaddanguovddaža ,vaikko mu miellas livččii galgan iskat livččii go hálbbit hukset Unjárgga skuvllii. Dal šaddá vel eambo dehaabbo gávdnat masa daid boares skuvllaid galgá geavahit.

Mat leat deataleamus áššit dutnje dan boahte njeallje jagi?

Jus mis galgá ain lassánit olmmošlohku, de lea nuvtá mánáidgárdi ja astoáigge fáldat dehaláš. Olmmošlohku lassáneapmi lea deatalaš sihkkarastit ahte Unjárga galgá bissut iešstivrejeadđi giellan, ja nu ahte gávdnojit nuorat mat sáhttet min dikšut go mii boarásnuvvat. Váilevuolta ássansájiin dáhká deatalačča ahte eambo bearáš dohkkehuvvon ásođagaid hukset vuoi ávkkuhit effevtta nuvtá mánáidgárdde sajiin . Mis fertejit maid leat realisttalaš jurdagat movmii galgat ruhtadit buot daid buriid hommáid.

Presentašuvdna 3. Sajis listtus Rolf Mathi Reisænen

Gii don leat?

Mun lean 55 jagi, lean náitalan Heidi Jernslettenin. Mu mánát leat ollesolbmot, ja mus leat máŋga mánáidmáná. Mun barggan stáda geaidnodoaimmahagas.

Manne don orut Unjárgga gielddas?

Mun lean ja ain bisun Unjárgalažžan. Dáppe mus lea bearaš, ja buot maid dárbbášan nu ahte mus galgá leat buorre, nugo mat bivdin vejolašvuodát ja lea barta gos sáhtán gulul váldit.

Manne don háliidat gielddastivrii?

Mun háliidan gielddastivrii vuoi mun beasan leat fárus váikkuhit mo mis galgá leat buorre orrut ja ain leat iešstivrejeddjin.

Mánne don beroštat politihkas?

Buot maid bargá ja cealká lea ovttá lággi politihkka ja dat mearrida árgabeaivvi, ja mun háliidan mearridit movt mis galgá leat. Dat lea deatalaš cealkit maid oavvildat, erohusat addet ovdáneami.

Mii lea earáhus Gaska politihkalaš listtu ja earáid gaskas?

Gaska politihkalaš listtu lea buohkaide ,mii eat leat ráđdejuvnon guovddášlaččat ja leat dalle eambo friddja.

Mii lea dat buoremus mii lea dáhpahuvvan Unjárggas dan manemuš áigodagas?

Mun lean rámis go mii leat ožžon bajásšaddan guovddaža Vuonnaabatti.

Mat leat deataleamus áššit dutnje dan boahhte njeallje jagi?

Galgat go mii oaččut olbmuid ásaiduvvat min gildii de dárbbášan vuosttažettiin ássan sajiid, dat šaddá deatalaš bargat dan guvluvi ahte bivnnuhis ásodatbáiki gárvvistuvvo, ja addojuvvo vejolašvuodta hukset bidgguid. Dat lea maid deatalaš ahte mis lea buorre ja ođđááigásaš hámman mii mielddisbukta ahte guollebivdit välljejit Unjárgii vuovdit guolliid ja mii maid movttidahttit nuoraid álgit guollebivdin.

Presentašuvdna 4. Sajis listtus Kate Johanne Utsi

Gii don leat?

Mun lean 32 jagi, ja álgoálggos deatnolaš. Fárrejin Unjárgii 10 jahkásažžan ja lean dan rájes šaddan čađa Unjárgalaš. Mus lea mátkeealáhusoahppu, ja barggan Várjjat ealáhus guovddážis ja lean vel beaivválaš jođiheaddji Destinasjon Varanger:is.

Manne don orut Unjárggas?

Mun eahccán orrut Unjárggas go dáppe mun sáhtán bargat buot maid mun lihkon. Mun sáhtán uvssas čuoigalit, oaggut jávrris, vuonas ja jogas. Oainnán čáppa lottit birra jagi ja geavahan luonddu nu ollu go háliidan. Mun loavttán maid Unjárggas go dáppe lea sámi biras ja buohkat dovddádit ja beroštit earáin.

Manne don háliidat gielddastivrii?

Mun háliidan gielddastivrii vuoi beasan váikkuhit Unjárgga ovdáneami dan guvlui go MUN háliidan lea deatalaš.

Manne don beroštat politihkas?

Dat lea somá leat mielde hábmet servvodat digaštallama.

Mii lea dat buoremus mii lea dáhpahuvvan Unjárggas dan maŋemuš áigodagas?

Mun jáhkán dat ođđa bajásšaddan guovddaš lea deatalaš vuoi geasuha ođđa Unjárggalaččaid gildii.

Mat leat deataleamus áššit dutnje dan boahte njeallje jagi?

Munnje lea deatalaš ahte Unjárga oažžu ávkki luonddu riggodagain, dat árbevirolaš ealáhusat nugo boazodoallu, guolásteapmi ja eanadoallu ahte dain leat buorit eavttut. Mun sávan maid ahte mátkeealáhus sáhtta šaddat deatalaš ealáhus ovddasguvlui. Na sáhttit mii čájehit dan mii lea buoremus Unjárggas ja na sáhtta dikšut dan mii lea deatalaš min gildii, nugo luondu ja kultuvra, mat leat hirbmat buorit vuovdin elemeantat. Eará mii munnje lea deatalaš leat ain sámeielain ja kultuvrrain lea ain guovddažis. Buhtes